

<http://doi.org/10.31861/pytlit2024.110.201>

УДК 821.112.2-321.1Юнг.09

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ВИМІРИ ВІЙНИ В ЕСЕ ЕРНСТА ЮНГЕРА «ВІЙНА ЯК ВНУТРІШНЄ ПЕРЕЖИВАННЯ»

Катерина Калинич

orcid.org/0000-0002-8263-6322

k.kalynych@chnu.edu.ua

Докторка філософії (PhD)

*Кафедра зарубіжної літератури та теорії літератури
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Вул. Коцюбинського, 2, 58002, м. Чернівці, Україна*

Анотація. Розглянуто екзистенційні виміри війни в есе Е. Юнгера «Війна як внутрішнє переживання». Позаяк сам письменник був безпосереднім учасником Першої світової війни, увагу зосереджено на особистісних параметрах переживання цього деструктивного явища протагоністом (самим Е. Юнгером) задля власної трансформації та інтеграції пережитого в катарсичний досвід. Наголошено, що авторська поетизація бойових дій функціонує як спроба осмислення людського буття у його критичних станах. Апелюючи до філософської концепції Ф. Ніцше про надлюдину, зауважено, що в умовах війни генеруються солдати нового ґатунку, які внаслідок перманентного процесу екзистенційної трансформації вміють вдало пристосовуватися до суспільної руйнації і проходять процес самоідентифікації через отриманий військовий досвід. Підмічено, що екзистенціали самотності, страху, тривоги, свободи, віри ризомно використовуються в кожному з означених автором розділів. Акцентовано на аналізі першорядних бінарних опозиційних екзистенціалів, які формують концептуальну основу тексту Юнгера. Автор у своєму есе вдається до морально-філософських рефлексій щодо пережитого ним воєнного досвіду, транслюючи його через полярні поняття: «Ерос і Кров», «Траншея і Пацифізм», «Жах і Відвага». Опозиція «Ерос і Кров» розглядається як метафора конфлікту між усталеними полярними поняттями «життя і смерті», де кров насамперед концептуально пов'язана зі смертельним кровопролиттям ворога, тоді як ерос, навпаки, протистоїть загибелі і символізує життєдайність, бажання віднайти

жагу до життя. Полярні поняття «Траншеї і Пацифізму» виражають розрив між реаліями фронтового існування та утопічною ідеологією миру. Умови траншеї слугують своєрідним маркером дегуманізації, натомість пацифізм символізує бажаний мир. Юнгерівські екзистенціали «Жах і Відвага», сформовані внаслідок переживання війни, уособлюють драматичний спектр емоцій, де жах паралізує і дезорієнтує, а відвага відновлює внутрішні ресурси військового та спонукає до дії. Через такі протилежні бінарні опозиції німецький письменник конструює власний концепт війни, здатної сформувати нову людську ідентичність.

Ключові слова: Е. Юнгер; «Війна як внутрішнє переживання»; війна; екзистенціалізм; екзистенціали; катарсис.

Тема війни постає одним із провідних маркерів екзистенційного досвіду і займає центральне місце у літературі ХХ століття, що значною мірою детерміновано тогочасними катастрофічними подіями. Революції, світові війни, тоталітарні режими, локальні конфлікти безпосередньо вплинули на формування людського світогляду, репрезентованого у літературному дискурсі внаслідок осмислення різноманітних аспектів людського існування крізь призму відповідних екзистенцій (приміром, страху, героїзму, смерті тощо). Таким філософсько-екзистенційним підходом до військового протистояння як деструктивного явища з концептуальним художнім осмисленням бойових дій вирізняється праця Ернста Юнгера «Війна як внутрішнє переживання» (1922).

Опираючись на власний досвід участі у Першій світовій війні (як зауважує М. Т. Герші, Е. Юнгер приєднався до німецької армії наприкінці літа / початку осені та проходив підготовку в резервному батальйоні 73-го полку Ганновера між жовтнем і груднем 1914 року (Hershey 2013: с. 29)), письменник змальовує руйнівну силу збройного конфлікту з його фізичними та геополітичними факторами і акцентує увагу на адаптивності цього руйнівного явища слугувати складним випробуванням для індивідів, неспроможним вивести їх за межі буденного існування задля зіткнення з «граничними ситуаціями» (за К. Ясперсом):

війна розірвала європейську спільноту, коли за прапорами та символами, над якими багато хто вже скептично посміювався, ми побачили, що стоїмо одні навпроти одних, як у часи прадавньої

боротьби. Тоді у п'яній оргії справжнє єство людини надолужило все згаяне, тоді її пристрасті, давно вже пригнічені суспільством та законом, знову стали святою та єдиною істиною (Юнгер 2022: с. 13).

Інтегруючи у текст «Війна як внутрішнє переживання» морально-психологічні та філософські інтенції, автор внаслідок інтеграції екзистенційних та модерністських ідей утворює особливий тип художнього світу. Хоча, як наголошує О. Андрієвський, Е. Юнгер перевантажив свій твір «метафорами та порівняннями, крізь які іноді доводиться продиратися, аби дістатися до його найгарніших місць» (Андрієвський 2022: с. 4), письменнику вдається майстерно переосмислити війну через естетичні засади: реалістичне зображення подій інтегрується з відповідним трансцендентним досвідом, де військовий конфлікт слугує підґрунтям для випробування автентичності буття і переосмислюється крізь призму використаних німецьким письменником стилістичних фігур. Однак така естетизація не слугує виправданням тогочасних жорстоких бойових дій, а, радше, постає способом усвідомлення її як метафізичної реальності з різновекторними гранями людського існування. Тоді як самі художні засоби слугують концептуальним засобом дуальності війни як негативного феномену: з одного боку, окреслюють її як деструктивну силу, що нівелює утворені про неї сенси, а з іншого – як аксіологічну подію, здатну продукувати нову систему особистісних цінностей:

війна не помирає тоді, коли більше не палають міста та села, коли мільйони більше не стікають кров'ю у полум'ї, коли людей більше не кидають на голий стіл санітарного пункту, наче мішки. І так само війни не починаються через політиків та дипломатів, як багато хто вважає. Це все лише мішура. Справжні джерела війни вирують глибоко всередині нас, і всі ці мерзоти, які час від часу переповнюють світ, це лише відображення людської душі, яка проявляється у цих подіях (Юнгер 2022: с. 55).

Через власну перцепцію військового конфлікту Е. Юнгер генерує особистий концепт осмислення «внутрішньої війни», спрямований на самопізнання та випробування людини у хаотичному та абсурдному світі. В контексті екзистенціалізму такі уявлення

резонують з ідеями М. Гайдеггера («Буття і час», 1927), А. Камю («Калігула», 1938; «Чума», 1947; «Міф про Сізіфа», 1942), С. К'єркегора («Або – або», 1843), Г. Марселя («Бути і мати», 1933), Ж.-П. Сартра («Буття і ніщо», 1943; «Екзистенціалізм – це гуманізм», 1946), К. Ясперса («Екзистенціальна філософія», 1938) та ін. Тоді як у міждисциплінарному науковому дискурсі, не апелюючи до категорій екзистенціалістської філософії, феномен війни часто піддається критичному осмисленню з гострим засудженням його руйнівного характеру, зокрема у працях зарубіжних та вітчизняних дослідників – О. Зайцев «Війна мітів про війну в сучасній Україні» (2010), Т. Снайдер «Криваві землі. Європа поміж Гітлером та Сталіним» (2011), Дж. Батлер «Фрейми війни. Чий життя оплакують?» (2016), О. Зінченко, В. В'ятрович і М. Майоров «Війна і міф. Невідома Друга світова» (2016), Я. Поліщук «Реактивність літератури» (2016), С. Плохій «Забуті покидьки східного фронту. Невідомі сторінки II світової війни» (2020), О. Пухонська «Поза межами бою. Дискурс війни в сучасній літературі» (2022) тощо. Тут війна постає деструктом не лише особистості, а й культури та соціального ладу. Водночас літературознавчі студії, залучаючи аспекти екзистенційної методології, конструюють образ війни не лише як зовнішнього конфлікту, а й внаслідок кризи ідентичності – рушійного фактора трансформації людського «Я» та каталізатора пошуку автентичного сенсу існування: Ю. Бондаренко «Національна парадигма українського екзистенціалізму» (2003), Дж. Малпас «Екзистенціалізм як література» (2012), М. Маланій «Відгомін війни крізь оптику філософії екзистенціалізму» (2015), Д. Данбар МакЕлрой «Екзистенціалізм і сучасна література: нарис екзистенціальної критики» (2022) Д. Федорчук «Екзистенційні візії новітньої української літератури» (2024), О. Шморгун «Національно-мобілізаційні виміри філософії екзистенціалізму» (2024) та ін. Такі концепції, зосереджені на екзистенційному потенціалі літературних творів, дозволяють розкрити у творчості письменників нові параметри переосмислення війни як негативного явища і виступають каталізатором важливих антропологічних підходів у розумінні людської моральності під час критичних ситуацій, про що свідчить текст «Війна як внутрішнє переживання».

Е. Юнгер вбачає у війні своєрідний процес, що зміщується з історико-політичного дискурсу на парадигму метафізичного випробування особистості і змушує її переосмислити концепцію власної людяності, цінностей та існування як такого. Автор акцентує увагу на значенні війни для кожної особистості:

носії війни та її створіння, люди, чиє життя мало привести до війни і через неї пішло новим шляхом, сьогодні опинилося перед новими цілями. Чим були ми для неї, і чим була вона для нас? (Юнгер 2022: с. 13).

Однак творчий підхід письменника значно відрізняється від традиційного пацифістського погляду на військове протистояння. У його есе «немає детальної хроніки подій», натомість він зосереджується на емоційному характері війни з реалістичними деталями та моторошними описами, «які можуть шокувати непідготовленого читача» (Андрієвський 2022: с. 4). У «Війні як внутрішньому переживанні» відсутній антивоєнний пафос і «значно менше рефлексій щодо політики (і симпатій до модного тоді соціалізму), натомість більше описів самої війни з точки зору солдата-добровольця» (Андрієвський 2022: с. 5). Своєрідна юнгерівська поетизація військового конфлікту підкреслює автобіографічний трансцендентний досвід безпосереднього учасника бойових дій – військового (ландскнехта), який «естетизує насильство» завдяки використанню яскравих образів, символів, метафор. Індивідуальна нарація протагоніста, акумулюючись у різновекторні рефлексії щодо побуту, роздвоєного світосприйняття (війна й цивільне життя), особистих відчуттів і переживань, трансформується у міфопоетичну модель, в якій герой проходить власний шлях становлення себе як нової особистості, подібний до архаїчного архетипу ініціації, задля того, щоб «не відхрещуватися і не зрікатися свого досвіду. Особливо, якщо це досвід кількарічного перебування на межі життя і смерті, у тій зоні, звідки ніхто не повертається таким, яким був раніше» (Андрієвський 2022: с. 7).

Чітка стратифікація тексту «Війни як внутрішнього переживання» на відповідні заголовки, що своєю чергою слугують юнгерівськими екзистенціалами воєнного протистояння («Кров»,

«Жах», «Траншея», «Ерос», «Пацифізм», «Відвага», «Ландскнехти», «Контраст», «Вогонь», «Серед своїх», «Тривога», «Про ворога», «Перед битвою»), відтворює авторську філософсько-художню візію людського буття під час збройного конфлікту, підтверджуючи думку дослідників А. Тичініної та Д. Паранюка, що «екзистенціальні ситуації та стани в лімінальних обставинах оголюють екзистенційне ядро особистості та формують переважаючі емоційні основи» (Tychinina and Paranyuk 2023: с. 235). Пережитий емоційний досвід може мати як негативний, так і позитивний контекст. Тому автор фіксує означені ним екзистенціали війни у бінарні опозиції з протилежними смисловими вузлами, схожими за своєю концепцією до класичної філософської парадигми М. Гайдеггера.

У кожному з розділів Е. Юнгер демонструє новий вимір екзистенційного дискурсу, орієнтованого на власний військовий досвід, зі строкатими вкрапленнями екзистенціалів самотності, страху, тривоги, свободи, віри, любові тощо, які він представляє у протилежних дихотомічних парах. Так, у розділах «Кров» і «Ерос» німецький письменник найбільш показово відтворює діалектику полярних за своїм значенням екзистенцій «життя» та «смерті». За Юнгером, кров постає символом не лише фізичної жертвності заради перемоги, а й своєрідною біологічною програмою, що несе в собі закорінену архаїчну секвенцію руйнації людського роду. І хоча еволюція, на думку наратора, допомогла відшліфувати протягом тисячоліть «усе дике, усе жорстоке, всі яскраві спалахи інстинктів», однак:

всередині людини залишилося ще багато від звіра, який поки ще спить на зручному в'язаному килимі цієї відшліфованої, обтесаної, стерильно переплетеної цивілізації, згорнутої у буденність та звичні форми, – та коли крива лінія життя відкидає людину назад до межі примітивного існування, усі маски спадають, людина знову стає голою первісною істотою, мешканцем печер, розгнuzданим і вільним у своїх інстинктах (Юнгер 2022: с. 15).

Ознаки такої первісної «колективної пам'яті», закодовані у кров'яних клітинах індивідів разом із життєзахисним рефлексом боротьби, часто проявляються на полі бою через силу феноменологічних переживань, позаяк «відчуття також мають

пасувати жахливій та простій цілі – знищувати ворога» (Юнгер 2022: с. 16). Саме такі нервові імпульси продукують «у білках очей ворога <...> криваво-червоне марення» (Юнгер 2022: с. 17), що згодом переростає у фатальну безвихідь, екзистенцію страху через відповідальність за чуже життя, бо

завжди на полях, де людство вирішує свої питання кров'ю <...>, усе жахливе, усе нагромадження найбільш моторошних страхів не може так пройняти людину, як та коротка мить, коли вона бачить подібного на себе, що постає перед нею зі скривденим у гримасі обличчям, ніби спалах полум'я з доісторичних часів (Юнгер 2022: с. 17).

Однак описаний Юнгером екзистенціал крові насамперед концептуально пов'язаний зі смертельним кровопролиттям свого ворога. Автор наголошує, що потяг до вбивства «концентрує усі прагнення навколо одного бажання: кинутися на супротивника, схопити його так, як вимагає кров, без зброї, бездумно, дикою хваткою. Так, як це робилося завжди» (Юнгер 2022: с. 18). Саме смерть для учасників війни постає частиною їхнього буття та визначальним чинником людського існування. Інтегруючи в концепцію цього екзистенціалу смислові параметри жаху, тривоги, відчаю, Е. Юнгер детермінує буттєвий аспект смерті новою парадигмою військового протистояння – героїзмом. Адже солдати ступають «назустріч загрозливій темряві з войовничою хоробрістю та силою зухвальців», для них головне «не дати себе похитнути, сміятися до кінця, і нехай сміх буде лише тільки маскою – це вже чимало», оскільки «найбільше, що може людина – це померти переможцем» (Юнгер 2022: с. 90–91).

Ерос як екзистенціал життя, навпаки, протистоїть крові (смерті) та навіть у розпал воєнного хаосу символізує життєдайність, бажання віднайти жагу до життя, подавити відчуття власної самотності. Хоча, як зауважує сам автор,

усе тонке, рафіноване, витончена культура нюансів, витончений розподіл задовольень – усе це випарувалося в іскристому кратері інстинктів, які давно вже вважалися зниклими. Удосконалення духу, лагідний дух інтелекту – все це загинуло у брязкітливому відродженні варварства (Юнгер 2022: с. 43–44),

однак саме інтимні стосунки відроджували забуті спогади про мирне існування, мнемонічно відтворюючи першорядні інтегровані рефлексії людини, які інтерпретуються автором як «коштовність життя» (Юнгер 2022: с. 45). Основним значенням фізичної близькості для учасників війни було усвідомлення переважання еросу над смертю і його здатності слугувати одним із механізмів опору деструктивному впливові війни, що постане своєрідним актом відновлення ідентичності, протистоїть складним фізичним втратам та психологічній нестабільності:

в кожних із незліченних об'ємів, у яких двоє людей під час цих гроз Апокаліпсису линули одне до одного, була перемога життя у його одвічній силі. Це туманно відчували усі, навіть ті, що найбільше впадали у відчай: коли їхній подих помирав у вирі кохання, вони були настільки вільними від свого «я», настільки вплетеними у коловерт життя, настільки єдиними із вічним Всесвітом, що кожної такої миті смерть являла себе у своєму справжньому вигляді, нищою та дрібною. Вона лишалася глибоко внизу, коли хвиля почуттів здіймала людину високо над свідомістю (Юнгер 2022: с. 45).

Однак таке кохання в умовах війни могло дати лише одні плоди – породити солдат нового ґатунку:

це була цілком нова раса, втілена енергія, заряджена найвищою міццю. Гнучкі, худі, жилаві тіла, вольові обличчя, очі, що скам'яніли під шоломом від тисяч жахів. Вони були переможцями, істотами зі сталі, загартованими боротьбою у її найстрашнішій формі. <...> Жонглери смерті, майстри вибухівки та полум'я, потужні хижакі, вони гналися крізь траншеї. У мить сутички вони були зосередженням усього найбільш войовничого, що міг породити світ, найгострішим поєднанням тіла, розуму, волі та відчуттів (Юнгер 2022: с. 46).

Вищезазначене генерування нових німецьких бійців в умовах війни апелює до філософської концепції Ф. Ніцше про надлюдину. В ніцшеанському розумінні поняття нової людської сутності досягає вищого рівня свого існування внаслідок подолання традиційних моральних та соціальних обмежень, постає автономним, безкомпромісним суб'єктом, здатним переосмислити і визначити власні цінності, відкинути усталені моральні норми на

користь самореалізації та власних переживань. Як підкреслює дослідниця Л. Павлишин, лише надлюдина здатна до своєрідного трансцендентного звільнення від існуючих моральних і суспільних законів. Такий тип особистості «починає дивитись на світ і на себе по-новому <...> бачить, наскільки існуюча мораль вичерпала свої сили, а дрібні доброчесності їй надокучили» (Павлишин 2011: с. 20). Натомість юнгерівська надлюдина (ландскнехт) перебуває в перманентному процесі екзистенційної трансформації, визначаючи свою ідентичність через постійну боротьбу, фізичні, моральні та психологічні страждання, породжені війною. Однак вона вміло пристосовується до суспільної руйнації, утримує внутрішню цілісність, не піддаючись зовнішньому колапсу:

це новий тип людини, штурмовик, еліта Центральної Європи. Це геть нова раса, розумна, сильна та вольова. Те, що проявляється тут у бою, завтра стане тією віссю, навколо якої життя обертатиметься швидше і швидше. <...> нова людина, сміливіша, більш звична до боротьби, безжальна до себе та до всіх інших. <...> Нові форми мають бути скріплені кров'ю і влада має опинитись у сильній руці. Вона є великою школою, і нова людина буде іншого штибу (Юнгер 2022: с. 91–92).

У цьому контексті породжена війною надлюдина Юнгера постає духовним героєм, каталізатором трансформації, здатна не лише пережити і концептуально осмислити трагедію війни, а й віднайти себе внаслідок екзистенційної боротьби.

Така боротьба, набуваючи онтологічного статусу, постає своєрідним актом самовизначення, в якому редукуються межі життя та смерті, а фізичне існування стикається з найбільшими екзистенційними випробуваннями, насамперед пов'язаними з окопним хронотопом. Тому цей екзистенціал (баланс між існуванням і небуттям) першорядний в есе «Війна як внутрішнє переживання» (автор означає його в розділі «Траншея») і виступає в бінарній опозиції з пацифізмом.

Сама ж траншея постає певним символом граничного простору, межовим станом хаосу (бойових дій) і порядку (дисципліни), вона «тиснула на своїх згорблених мешканців. <...> ненажерливо ковтала кров, спочинок, відвагу та силу, аби жити

ним свою незграбну машинерію» (Юнгер 2022: с. 34). Топос солдата здебільшого орієнтований на перебуванні в окопі, який служить його фізичним укриттям. Однак така ізоляція від зовнішнього світу провокує певний моральний тиск, загострює базові інстинкти боротьби і виживання, де в учасників бойових дій «весь час, у спеку, у дощ або під крижаним вітром, глибоко на дні душі лежало відчуття, що потрібно триматися у бою, бути бійцем» (Юнгер 2022: с. 36). Воднораз траншеї як загальноновживаному для військових простору притаманна здатність до трансформації: війна тут метаморфізується на механічну роботу, воїн – «на найманця смерті, звиклого до кривавої рутини. Романтику сказань замінило відчуття змученого осяяння» (Юнгер 2022: с. 37). Е. Юнгер підкреслює внутрішню значущість цього просторового образу, де кожен індивід був змушений адаптуватися до екстремальних умов існування й деформувати усталені морально-етичні принципи:

у траншеї не було місця для ліричних почуттів чи навіть самоповаги. Усе витончене розчавлювалося та нищилося, усе крихке – згоряло у яскравому полум'ї подій <...> Це було тісне гніздо згорблених, брудних чоловіків, повне чаду, випарів та тютюнового диму (Юнгер 2022: с. 37–38).

Однак створений солдатами захисний простір почасти перетворювався на місце, де

так лагідно, так незграбно кожен ділився з іншими власними дрібницями <...> Це була мить, коли люди скидали з себе потужний тягар траншеї, і людяність, наче світло прожектора, пробивалася крізь жах дикої природи (Юнгер 2022: с. 37–38).

Таке духовне випробування траншейного топосу, що більше апелює до дантівської концепції чистилища, змушувало військових балансувати між відчуттям зіткнення і єдності зовнішньої боротьби із ворогом і внутрішнього протистояння із власними сумнівами, страхами й абсурдністю буття.

Натомість екзистенціал пацифізму, який неодноразово поставав певною дилемою для солдатів, виступає антиподом пануючій культурі насильства та агресії, де війна слугує «законом

природи, і тому ми ніколи не зможемо уникнути її чар» (Юнгер 2022: с. 51). Е. Юнгер стратифікує пацифістські тенденції за двома атрибутивними ознаками – ідеалізм і боязнь крові: «перші заперечують війну, тому що люблять людей, другі – тому що бояться їх» (Юнгер 2022: с. 51). Моральна гармонія та ідеї гуманізму, викорінені насильством та болем втрат, слугують воїнам своєрідним нагадуванням про їхню людську природу. Однак у бажанні притлумити звірині інстинкти боротьби переважає власне самозбереження, нівелюючи пацифізм як форму внутрішнього опору. Так, автор підкреслює, що у бліндажах солдати часто зітхали:

«Недобре це, вбивати інших людей», маючи на увазі: «Недобре це, бути вбитим». І це часто були ті самі люди, які холоднокрівно вбивали ворога багнетом і при цьому ще насмішкувато кричали: «Ні, друже!», коли до них благально тягнули руки (Юнгер 2022: с. 55).

І все ж письменник змальовує екзистенціал пацифізму як онтологічну концепцію збереження людської гідності навіть у найжорстокіших умовах, наголошуючи, що «перш за все ми є людьми, і це нас об'єднує» (Юнгер 2022: с. 60). Однак такий етичний вибір в умовах бойових дій часто зазнає невдачі перед безглуздим насильством.

Насамперед це пов'язано з наступним, відтвореним у «Війні як внутрішньому переживанні» екзистенціалом, – жахом. Саме він, ще здавна трансформуючи суб'єктивний досвід індивіда, репрезентує екзистенційну межу і вказує на вразливість людського буття, «аби в моменти сильних потрясінь вириватися назовні з одвічною силою» (Юнгер 2022: с. 20). Жах, який супроводжує фронтове життя, не обмежується лише фізичною загрозою смерті, а й набуває психо-емоційного та морального виміру з деструкцією власного світосприйняття внаслідок побаченої смерті своїх товаришів. Автор наголошує, що «перший небіжчик, це незабутня мить, від якої кров у жилах застигла у крижані кристали. Тоді всередині кожного настовбурчився жах, ніби блідий, боязкий кінь перед краєм темної прірви» (Юнгер 2022: с. 22).

Таке зіткнення з фізичною смертю учасників війни загострює

у солдатів відчуття швидкоплинності життя, викликаючи глибокі емоційні потрясіння, що з часом експлікуються у відчуження, самотність, агресію, відчай:

ми відчували, як щось підіймається з закинутого каміну та стискає горлянку так міцно, що пересихає у роті. Так, ми несли у собі війну, безжально та відчайдушно, нам траплялося вбивати та проходити далі, відчуваючи всередині лише силу. І все ж це був для нас ніби дитячий плач, який доноситься з болота у хащах, ніби химерний стогін, ніби дзвони затонулої Вінети, що лунають над морем. Подібно до загибелі цього пихатого міста, ми спостерігали, як безнадійно тоне цивілізація, і лякалися від усвідомлення, що вона потягне нас із собою до цієї коловерті (Юнгер 2022: с. 27).

Описані Е. Юнгером прагнення до безпосередньої участі у бойових діях, звикання і пристрасть до смерті, ототожнення себе як концепту війни, провокує у військових феномен екзистенційної пустки, спровокований станом перманентного жаху. Підтвердженням цього слугують рефлексії протагоніста:

цей неспокій, цей непереборний холод усередині, ці пророчі думки, які затьмарюють наш горизонт, немов непевні, розпатлані уривки хмар – цього ми не можемо уникнути; не допомагає навіть дуже довгий ковток коньяку. Ні, це все сильніше за нас. Це туман, який ховається всередині нас та цими годинами провадить над збуреними водами душі своє загадкове життя. Не страх – його ми легко можемо прогнати назад, до його печери, лише одним поглядом, пронизливим та глузливым, – ні, це якась геть інша, незнайома країна, у якій тануть кордони наших відчуттів. Лише там помічаєш вперше, наскільки мало знаєш сам себе. Те, що дримає глибоко на дні, заглушене щоденною рутиною, підіймається та розливається у якийсь глухий смуток (Юнгер 2022: с. 89).

Отже, внутрішнє переживання екзистенціалу жаху в солдатів спрямоване на активізацію аксіологічного переосмислення дійсності та формування нових вимірів буття.

Яскравою протилежною екзистенційною парою жахові виступає в есе «Війна як внутрішнє переживання» відвага. Як наголошує сам автор: «чоловіча відвага є все ж найдорожчою коштовністю», позаяк «під штурмовим кроком усі цінності світу

розвіюються, наче осінні листя», а сам учасник таких подій перебуває «на вершині власного буття», де відчуває «повагу до самого себе» (Юнгер 2022: с. 61). Поставлені наратором риторичні питання («Що може бути святішим, ніж людина, яка воює? Господь Бог? Лише тому, що його всемогутність може роздробити нас, ніби відшліфована куля?» (Юнгер 2022: с. 61)) свідчать не лише про авторський пафос, а й про парадоксальну природу війни – визнання нищівного характеру бою і водночас здатність піднести людину до героїчного рівня буття. Деформуючи традиційні уявлення про велич і святість, німецький письменник висновує, що справжня святенність може проявлятися саме у здатності людини прийняти і витримати складні фізіологічні й морально-психологічні випробування, позаяк «відвага означає дозволити розіп'яти себе заради ідеї, відвага означає в останніх конвульсіях, коли вже згасає подих, усе ще пам'ятати, заради чого ти боровся та загинув» (Юнгер 2022: с. 62). Тому відвага, за Юнгером, постає своєрідним моральним стрижнем, дозволяючи індивіду вистояти перед обличчям смерті. Крім того, моральні та екзистенційні параметри відваги часто стають колективним феноменом з відповідними онтологічними принципами, за якими солдати здатні поважати навіть ворога:

відчуття героїчного ніхто не може відкинути так просто, якщо тільки він не має геть низький та нищий характер. Звичайно, війну освячує її мета, але ще більше мету освячує війна. Як інакше можна було б поважати ворога? Але це можуть цілком зрозуміти лише відважні (Юнгер 2022: с. 62).

Така етична інверсія (війна зазвичай потребує морального виправдання своєї мети, однак у Е. Юнгера вона освячує цю мету, роблячи її значущою через героїчний досвід) окреслює військові дії як трансцендентний досвід, доступний лише індивідам з високими моральними якостями, втіленими у відвазі. Насамперед це пов'язано з епістемологічною світоглядною парадигмою ХХ ст., де моральна та внутрішня стійкість були пріоритетнішими за власне життя, оскільки лише висока мета могла слугувати виправданням людських зусиль. Натомість відвага слугувала вагомою екзистенцією дійсності й надавала сенс навіть найгіршим викликам долі. Так, наратор наголошує:

ми жили за доби, коли відважні були найкращими, і ця доба не могла породити нічого іншого, крім спогадів про події, коли людина не вартувала нічого, але всього вартувала її мета <...> Ми жили за доби, коли відвага була необхідністю, і мати відвагу – це означало впоратися з будь-яким поворотом долі, а це є найгарнішим та найбільш гордим відчуттям (Юнгер 2022: с. 64).

Автор наголошує також на амбівалентній природі цього екзистенціалу, який в контексті військового конфлікту виходить за межі фізичної боротьби та демонструється через моральний аспект – протистоїть дегуманізації та антипатії. Саме психологічний тиск, спричинений постійною ненавистю та сприйняттям іншого крізь призму карикатурних ярликів, слугує найбільшим випробуванням для солдатів:

для нас найстрашнішим є не те, що вони хочуть нас убивати, але те, що безпосередньо поливають нас своєю ненавистю, що нас ніколи не називають інакше, ніж боші, гунни, варвари. Це дратує. <...> Ми й самі не кращі: кожен англієць для нас – це Шейлок, кожен француз – це Маркіз де Сад (Юнгер 2022: с. 77).

Таке знеособлення образу іншого суперечить автентичній природі людини і провокує вимушене роздратування, яке вимагає етичної відваги – виходити за межі стереотипного сприйняття ворога і зберігати людяність у дегуманізованому середовищі. Як переконуємося, юнгерівська відвага не обмежена розумінням традиційної військової доблесті, а набирає ваги як внутрішня сила, здатна допомогти людині витримати екзистенційні виклики буття.

Окреслені Е. Юнгером бінарні опозиції екзистенціалів служать певними маркерами духовної та психологічної дезорієнтації, що супроводжують протагоніста впродовж всього тексту. Однак згодом вони не лише визначають стан кризової екзистенції, а й приводять до катарсису – позбавляють зайвого та допомагають досягти істини існування. На відміну від класичної аристотелівської концепції, де катарсис безпосередньо пов'язаний з очищенням через гнів, співчуття і страх, юнгерівський катарсис проявляється через віднайдення себе у кризових ситуаціях і змушує індивіда

переосмислити власну сутність, межі людяності та онтологічний зміст життя і сформувані новий погляд на власну ідентичність та відповідний світогляд.

Е. Юнгер створює ризомний літературний простір, багатий на філософські рефлексії та метафори, де війна постає не стільки руйнівним явищем, як процесом генерування нового етичного й онтологічного досвіду в умовах кризових ситуацій. Крізь призму полярних дуальних пар юнгерівських екзистенцій війни («ерос і кров», «траншея і пацифізм», «відвага і жах») демонструється метаморфоза внутрішнього світу солдата внаслідок переживання граничних станів людського буття, які стають атрибутивними елементами військового досвіду. Перехід від екзистенціалів до катарсису постає важливим етапом в осмисленні особистісної трансформації під час бойових дій, де внаслідок страждань та втрат людина знаходить нові орієнтири для свого існування. Водночас, внутрішні зміни, спричинені екзистенційним осмисленням дійсності, ведуть до усвідомлення героїзму та відваги як основних елементів самопізнання.

- Андрієвський, О. (2022). Від перекладача. В: Юнгер, Е. *Війна як внутрішнє переживання*. Київ : Стилет і стилос, с. 3–7.
- Павлишин, Л. (2011). Неолюдина В. Винниченка і надлюдина Ф. Ніцше як уособлення людини майбутнього. *Релігія та соціум*, № 2, с. 16–21.
- Савонова, Г. (2021) Гуманістичний проєкт Ф. Ніцше «Надлюдина». *Перспективи. Соціально-політичний журнал*, № 3, с. 18–25. <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2021.3.3>
- Юнгер, Е. (2022). *Війна як внутрішнє переживання*. Пер. з нім. О. Андрієвського. Київ : Стилет і стилос. 136 с.
- Hershey, M. T. (2013). *Transformation and catharsis: parallel experiences of german nationalism during the First world war*. Bachelor thesis. University of Pittsburgh. 73 p. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/12215044.pdf> (дата звернення: 16.12.2024).
- Tychinina, A. and Paranyuk, D. (2023). Post-traumatic existentiells in a literary text: the example of one short story by J. D. Salinger. *Актуальні питання гуманітарних наук*, вип. 64, т. 2, с. 233–238 <https://doi.org/10.24919/2308-4863/64-2-37>

EXISTENTIAL DIMENSIONS OF WAR IN ERNST JÜNGER'S ESSAY "WAR AS INNER EXPERIENCE"

Kateryna Kalynych

orcid.org/0000-0002-8263-6322

k.kalynych@chnu.edu.ua

PhD

Department of World Literature and Theory of Literature

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

2 Kotsiubynsky Street, 58002, Chernivtsi, Ukraine

Abstract. This article explores the existential dimensions of war as presented in Ernst Jünger's essay "War as Inner Experience". As a direct participant in World War I, Jünger centers his reflections on the protagonist's (his own) personal engagement with the destructive phenomenon of war, which serves as a means for self-transformation and the integration of these experiences into a cathartic process. The study underscores that Jünger's poetic portrayal of combat operates as an attempt to grapple with human existence in its most critical and extreme states. Invoking Friedrich Nietzsche's philosophical concept of the "Übermensch", the analysis posits that war gives rise to a new archetype of soldier – individuals who, through an ongoing process of existential transformation, adeptly navigate societal destruction and derive self-identification from their wartime experiences. Existential categories such as solitude, fear, anxiety, freedom, and faith are intricately woven into each chapter of Jünger's work. The study further identifies key binary oppositional existential themes that form the conceptual core of Jünger's narrative. These include the oppositions "Eros and Blood", "The Trench and Pacifism", and "Horror and Courage", which reflect the author's moral and philosophical contemplation of his wartime experiences. The dichotomy of "Eros and Blood" serves as a metaphor for the tension between the polarities of "life and death". Blood is emblematic of the mortal violence inflicted upon the enemy, whereas Eros, by contrast, signifies the affirmation of life and a quest to reclaim vitality. Similarly, "The Trench and Pacifism" illustrates the gulf between the harsh realities of frontline existence and the utopian aspiration for peace. The trench becomes a symbol of dehumanization, while pacifism embodies the longing for a harmonious world. Lastly, Jünger's existential pair "Horror and Courage", forged through the crucible of war, captures a spectrum of emotional extremes. Horror immobilizes and disorients, whereas courage replenishes the inner resolve of the soldier, enabling decisive action. Through such oppositional binaries, Jünger constructs a conceptual framework in which war emerges as a transformative force, capable of forging a new human identity.

Keywords: Ernst Jünger; "War as inner experience"; war; existentialism; existential categories; catharsis.

References

- Andriievsky, O. (2022). Vid perekladacha [From the translator]. In: Jünger, E. (2022). *Viina iak vnutrishnie perezhyvannia*. Kyiv : Stylet i stylos, pp. 3–7. (in Ukrainian).
- Pavlyshyn, L. (2011). Neoliudyna V. Vynnychenka i nadliudyna F. Nitsche iak uosoblennia liudyny maibutn'oho [Neoman V. Vynnychenko and overman F. Nietzsche as the personification of the man of future]. *Relihiia ta sotsium*, no. 2, pp. 16–21. (in Ukrainian).
- Savonova, A. (2021). Humanistychnyi proiekt F. Nitsche “Nadliudyna” [The Friedrich Nietzsche’s humanistic project “superhuman”]. *Perspektyvy. Sotsial’no-politychnyi zhurnal*, no. 3, pp. 18–25. (in Ukrainian). <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2021.3.3>
- Jünger, E. (2022). *Viina iak vnutrishnie perezhyvannia* [War as an Inner Experience]. Translated from the German by O. Andriievsky. Kyiv : Stylet i stylos, 136 p. (in Ukrainian).
- Hershey, M. T. (2013). *Transformation and catharsis: parallel experiences of german nationalism during the First world war*. Bachelor thesis. University of Pittsburgh. 73 p. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/12215044.pdf> (accessed: 16.12.2024).
- Tychinina, A. and Paranyuk, D. (2023). Post-traumatic existentiells in a literary text: the example of one short story by J. D. Salinger. *Aktual’ni pytannia humanitarnykh nauk*, iss. 64, vol. 2, pp. 233–238. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/64-2-37>

Suggested citation

Kalynych, K. (2024). Ekzystentsiini vymiry viiny v ese Ernsta Iungera “Viina iak vnutrishnie perezhyvannia” [Existential Dimensions of War in Ernst Jünger’s Essay “War as Inner Experience”]. *Pitannâ literaturoznavstva*, no. 110, pp. 201–217. (in Ukrainian). <http://doi.org/10.31861/pytlit2024.110.201>

Стаття надійшла до редакції 8.11.2024 р.

Стаття прийнята до друку 20.12.2024 р.